

Op weg naar 75 jaar Vrijheid

De wederopbouw

Als Nederland op 15 mei 1940 capituleert keren enkele dagen daarna de eerste Scherpenzeelers per vrachtwagen huiswaarts om poolshoogte te nemen. Ze treffen een enorme chaos aan. Van de 500 huizen zijn er 475 beschadigd, waarvan 80 geheel verwoest.

Korte tijd later rijdt een karavaan van vrachtwagens met inwoners terug naar Scherpenzeel. Ze zijn ontredderd en berooid, maar beginnen gelijk met het ruimen van puin en het op orde brengen van hun omgeving. Bewoners die geen huis meer hebben vinden onderdak bij familie, vrienden of kennissen. Ook worden mensen ondergebracht in openbare gebouwen. Kippenhokken en schaapskooien doen tijdelijk dienst als woonhuis. In allerijl worden er noodwoningen gebouwd. Complete houten barakken komen uit Kamp Waterloo en van vliegbasis Soesterberg. In juli 1940 zijn de eerste noodwoningen klaar en in november dat jaar heeft iedereen weer een dak boven z'n hoofd.

Wederopbouw

Voor de wederopbouw van Scherpenzeel wordt het Bouwbureau Scherpenzeel in het leven geroepen. Het is in Huize Scherpenzeel gevestigd. Architecten leveren voor elk pand dat wederopgebouwd moet worden een schets in. Ingenieur A. Kraaijenhagen is verantwoordelijk voor de uitwerking en de materiaalkeuze. Deze aanpak noemt men 'Regiebouw'. Al snel staat vast dat veel panden niet op de oorspronkelijke plek worden herbouwd. Door de rooilijn terug te plaatsen, ontstaan ruimtes als Plein 1940, het Holevoetplein en een 'raadhuipleintje' voor het gemeentehuis. Bij slager Inkenhaag (nu Leen Verweij) en zijn burens worden wederopbouwpannen verder naar achteren gebouwd waardoor parkeerruimte ontstaat. Vanaf 1 december 1940 is dr. ir. J.A. Ringers als stedenbouwkundige belast met de uitvoering van de wederopbouw in Scherpenzeel. In Scherpenzeel moeten 79 woningen, 17 winkels, 13 boerderijen, 6 bedrijfsgebouwen, 3 hotels en cafés, 2 andere gebouwen en het gemeentehuis worden herbouwd. Bouwbedrijf Bredero organiseert de werkzaamheden en gaat over de financiën. Het bedrijf sluit een overeenkomst met aannemer Heyerink uit Utrecht die de werkzaamheden gaat uitvoeren. Voordat er gebouwd kan worden moet er eerst een schaderegeling komen. Omdat veel woningen te klein zijn voor de eisen van de tijd

worden ze niet herbouwd en ontvangen de eigenaars een schadeloosstelling. Overigens moeten veel inwoners genoeg nemen met kleinere woningen dan ze voorheen hadden, maar wel van betere kwaliteit. Slager Inkenhaag wacht niet op een schadeloosstelling. Op 12 november 1940 legt de echtgenote van burgemeester Hoytema de eerste steen voor het nieuwe pand. Daarop staat de tekst: 'Deez' steen is een gedachtenis aan Scherpenzeels herrijzenis.' Het is 29 mei 1941 als de eerste steen van het gemeentehuis onder belangstelling van veel genodigden wordt ingemetseld. De stijgende bouwkosten en de schaarste van bouwmaterialen zijn een extra handicap bij de wederopbouw. Bij de werkzaamheden zijn tweehonderd bouwvakkers betrokken. Scherpenzeel is de eerste gemeente waar de wederopbouw van de grond komt. Als zodanig staat ons dorp model voor andere dorpen en steden waar veel panden herbouwd moeten worden.

Wederopbouwboerderijen.

Woningen in Scherpenzeel worden allemaal door aannemersbedrijf Heyerink herbouwd. Bij de wederopbouw van boerderijen gaat men anders te werk. De bouw wordt gegund aan (meestal) de laagste inschrijver. Al op 15 juli 1940 wordt het Bureau Wederopbouw Boerderijen opgericht. De boerderijen van voor de oorlog hebben weinig comfort. Het biedt de overheid na mei 1940 een unieke kans om de nieuwe boerderijen uit te rusten met moderne voorzieningen. Vanwege de voedselproductie moet de wederopbouw in hoog tempo plaatsvinden. De uitvoering van de boerderijen is sober maar efficiënt. De woningen en opstallen lijken niet op de oorspronkelijke boerderijen. Ze hebben spouwmuren en de indeling is totaal anders. Er zijn geen bedsteden meer, er is een moderne keuken met stromend water en een wc.

Delftse School.

De wederopbouw van Scherpenzeel vindt geheel plaats in de traditie van de Delftse School. Deze bouwstijl streeft naar schoonheid in eenvoud. De functie van een gebouw moet tot uitdrukking komen in de vorm. Er wordt onderscheid gemaakt in de vormgeving van woonhuizen (simpel en ingetogen) en publieke gebouwen zoals het gemeentehuis, dat juist monumentaal moet zijn om zijn functie te benadrukken. Om het verminderde aantal woningen in het centrum op te vangen worden aan de nieuwe Lindenlaan lange rijen nieuwe woningen gebouwd. De Delftse Schoolstijl komt vooral goed tot zijn recht in de gevels van de huizen aan de Dorpsstraat, te beginnen met het 'Huys der Heelmeesters'. Deze rij huizen heeft een bijna stedelijk karakter. De woningen zijn allemaal voorzien van tuitgevels, zadeldaken en de zo kenmerkende 'schouderstukken'. De woningen aan Plein 1940 worden feestelijk geopend op 9 juli 1941. De voortvarendheid van de wederopbouw van Scherpenzeel is juist gekozen. Een jaar later, op 1 juli 1942, kondigt de Duitse overheid een algehele bouwstop af.